

دولت و پایش

بررسی تجارب جهانی حکم دولت در تامین مالی اداره پایش

به عنوان منبع درآمدی پایدار در مدیریت شهری

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

دولت و پایتخت؛

بررسی تجارب جهانی کمک دولت در تأمین مالی اداره پایتخت‌ها به عنوان منبع درآمدی پایدار در مدیریت شهری

دانش شهر شماره ۱۱۴ - تابستان ۱۳۹۱

معاونت مطالعات و برنامه‌ریزی مدیریت، امور اجتماعی و اقتصادی

مدیریت مطالعات و برنامه‌ریزی امور مالی و سرمایه‌گذاری

تهیه‌کنندگان: سعید شاه‌حسینی، محمد صالح شکوهی بیدهندی، کامبیز لعل، منظر اردستانی

ناظر علمی: هادی خانیکی

معاونت علم و فناوری

چاپ و انتشار: مدیریت فناوری اطلاعات و مرکز اسناد

گرافیک و صفحه‌آرایی: روابط عمومی

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، پل رومی، خیابان شهید اکبری، نبش خیابان شهید آفابزرگی، شماره ۳۲، کدپستی ۱۹۶۴۶۳۵۶۱۱

امور مخاطبین: ۳-۲۲۳۹۲۰۸۰ داخلی ۳۰۹ <http://rpc.tehran.ir>

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران است و استفاده از مطالب آن صرفاً با ذکر مأخذ بلامانع می‌باشد. ضمناً متن (WORD, PDF) بر روی سایت فوق قابل دریافت است.

سخن تحت

انديشمندگرامي

باسلام

مدیریت بینة، حفظ یوایی و ارتقاء نوآوری هر سازمان نیازمند تجزیه و تحلیل صحیح محیط، انتخاب بهترین اهداف و راهبردها، ارتقاء توانمندی های سازمان و اقدام مؤثر در جهت تائین هدف های تدوین شده است.

بی شک دستیابی به این مهم، فارغ از مطالعه، پژوهش و تدبیر و تحقیق در امور امکان پذیر نمی باشد. مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران با توجه به فلسفه وجودی و ظرفیت ها و توانمندی های خود به مدیریت فرآیندهای پژوهشی و انجام مطالعه و پژوهش در خصوص مسائل مدیریت شهری می پردازد، تا انجام فرآیندهای پیش گفته را برای مدیران، صاحب نظران و پژوهشگران حوزه مدیریت شهری تسهیل نماید. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع این مرکز، تحریر و نشر گزارش های موضوعی و نتایج حاصل از مطالعات تخصصی را وظیفه خود دانسته و بر این باور است که به واسطه چنین اقدامات و گزارش هایی، زمینه دستیابی به توسعه پایدار شهری در سایه مدیریت یکپارچه ممکن می شود. امید است بابرهمندی از نظرات ارزشمند جنابعالی، در ارائه مؤثرترین آثار، گام برداریم.

محمود عسکری آزاد

رئیس مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران

چکیده

چالش‌های مدیریت مالی به عنوان یکی از مشکلات اساسی مدیریت کلانشهرهای ایران تلقی می‌شود. با وجود مطالعات مختلف در زمینه تأمین درآمدهای پایدار در شهر، هنوز بخش عمده‌ای از درآمدهای این کلانشهرها را منابع ناپایدار درآمدی تشکیل می‌دهند. از سوی دیگر، توسعه کلانشهرها، ضرورت بهره‌گیری از منابع درآمدی جدید را بیش از پیش محرز می‌سازد. افزایش هزینه‌های ناشی از ازدیاد جمعیت و توسعه عمودی و افقی کلانشهرها، تشریک مساعی و مشارکت بخش‌های دولتی، عمومی و خصوصی در تأمین مالی هزینه‌ها را ضروری ساخته است.

از آن‌جا که کلانشهرها واجد نقشی در سه مقیاس درون ملی، ملی و حتی فراملی هستند، ارتقاء کیفیت زندگی در آن‌ها می‌تواند موجب بهبودبخشی به خدمات‌رسانی دولت در کشور گردد. این موضوع به ویژه درخصوص شهر تهران به عنوان پایتخت اهمیتی مضاعف می‌یابد. پایتخت‌ها به عنوان ویتترین کشورها، بخشی از چهره جهانی دولت‌ها را تشکیل می‌دهند و انتظام‌بخشی به آن‌ها از یک سو موجب بهتر شدن چهره بین‌المللی کشورها شده و از سوی دیگر موجب ارتقاء کارایی و اثربخشی کارکنان دولتی مستقر در پایتخت می‌گردد.

بر این اساس، مطالعه حاضر به بررسی نقش دولت در تأمین مالی هزینه‌های پایتخت‌ها می‌پردازد و با تکیه بر تجارب جهانی، سهم دولت‌های مختلف در اداره‌ی پایتخت‌ها ارزیابی می‌شود. بدین منظور، تجارب پنج پایتخت در پنج قاره مختلف (پاریس، اتاوا، دارالسلام، کانبرا و توکیو) بررسی می‌شوند و سپس با انطباق با شرایط ایران، راهبردهایی را برای ایفای نقش دولت در تأمین هزینه‌های شهرداری‌های کلانشهرها در جهت دستیابی به منابع درآمدی پایدار مشخص می‌نماید.

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که در نمونه‌های مورد مطالعه، به طور متوسط دولت ۵۲ درصد از درآمدهای شهرداری پایتخت را تأمین می‌نماید. بر این اساس، اگر در ایران نیز، دولت بخواهد مطابق دیگر کشورها عمل نماید، باید سالانه ۳۰ هزار میلیارد ریال بیش از وضع موجود به شهرداری بپردازد. بر این اساس، پیشنهادهای این مطالعه به شرح ذیل می‌باشند:

۱- ایجاد صندوق مشترک به منظور پیگیری وصول مطالبات معوقه شهرداری‌های کلانشهرهای

کشور از دولت،

۲- پیگیری افزایش سهم شهرداری از مالیات بر ارزش افزوده در صورت افزایش میزان مالیات بر

ارزش افزوده،

۳- ایجاد اتحادیه شهرداری‌های کلانشهرها (که در بلند مدت می‌توانند به اتحادیه‌ی شهرداری‌ها

تبدیل گردد).

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۹	مقدمه
۱۰	مبانی نظری
۱۰	پایتخت و دولت
۱۰	سهام دولت در تأمین منابع مالی اداره پایتخت
۱۳	تجارب جهانی
۱۳	تجارب کشورهای اروپایی - پاریس؛ فرانسه
۱۵	تجارب کشورهای آمریکایی - اتاوا؛ کانادا
۱۷	تجارب کشورهای آفریقایی - دارالسلام؛ تانزانیا
۱۸	تجارب کشورهای آسیایی - توکیو؛ ژاپن
۱۹	تجارب کشورهای اقیانوسیه - کانبرا؛ استرالیا
۲۰	وضعیت فعلی شهر تهران
۲۳	سوابق مطالعات بر روی نقش دولت در نظام تأمین مالی شهر تهران
۲۶	پیشنهاد الگوی بهینه نقش آفرینی دولت در تأمین مالی پایتخت
۲۷	توصیه ها و پیشنهادها
۲۸	پیوست الف - تجارب برخی دیگر از کشورهای اروپایی در تأمین مالی شهرداریها با بهره‌گیری از کمک‌های دولتی
۲۹	منابع

مقدمه

قرار گرفتن کلانشهرها در روند جهانی شدن و استفاده از فرصت‌های جهانی برای عقب نماندن از روند پیشرفت و توسعه، ضرورت توجه فعال در سطح کشور را ایجاب می‌نماید. نقش تهران هم به عنوان پایتخت و هم به عنوان بزرگ‌ترین شهر کشور و یکی از کلانشهرهای جهان بسیار حائز اهمیت است. از این رو، دولت مرکزی می‌تواند با بالا بردن میزان ایفای نقش تهران در صحنه رقابت بین‌المللی، نقش شایسته کشور را در این عرصه متبلور سازد. برای این منظور، آینده‌ی شهر تهران اهمیت ملی پیدا می‌کند و تقویت پیوندهای تهران با شبکه‌های ارتباطات و اطلاعات جهانی، زمینه‌های همکاری دولت در مدیریت شهری تهران را نه تنها روزافزون می‌سازد، بلکه این همکاری را امری ناگزیر می‌گرداند.

ارتباط تنگاتنگ میان دولت‌ها و پایتخت‌ها امری ریشه‌دار است. امروزه نیز، دولت‌های مختلفی که تلاش دارند به عرصه‌ی رقابت جهانی بپیوندند، با کمک به فرآیند تأمین مالی شهرداری‌های پایتخت‌ها، در عین حفظ استقلال شهرداری‌ها، به ایجاد فضای مناسب زندگی و کسب و کار در این مراکز یاری می‌رسانند. شهرداری تهران نیز در دوره‌های گذشته، حمایت‌های زیادی را از دولت‌ها دریافت می‌کرد، اما در سال‌های اخیر، با هدف خوداتکایی شهرداری، بخش عمده‌ای از کمک‌های دولتی به شهرداری‌ها قطع گردیده است و این امر موجب شده شهرداری‌ها به سوی منابع درآمدی ناپایدار حرکت کنند. در این میان دولت می‌تواند با پرداخت کمک‌هزینه در اداره بهتر پایتخت مشارکت نماید. با توجه به این امر، بازنگری در مناسبات مالی میان دولت و شهرداری تهران امری ضروری به نظر می‌رسد.

با وجود مطالعات مختلفی که برای تأمین درآمدهای پایدار در شهر تهران صورت گرفته، هنوز بخش عمده‌ای از درآمدهای این شهر را منابع ناپایدار درآمدی تشکیل می‌دهند. از سوی دیگر، توسعه شهر تهران، ضرورت بهره‌گیری از منابع درآمدی جدید را بیش از پیش محرز می‌سازد. افزایش هزینه‌ها ناشی از ازدیاد جمعیت و توسعه عمودی و افقی شهر تهران، تشریک مساعی و مشارکت بخش‌های دولتی، عمومی و خصوصی در تأمین مالی مخارج شهر تهران را ضروری ساخته است.

مطالعه حاضر به بررسی مشارکت دولت در تأمین هزینه‌های مدیریت شهر تهران می‌پردازد و با تکیه بر تجارب جهانی، شیوه‌ی تأمین مالی این هزینه‌ها ارزیابی می‌شود. بدین منظور، تجارب پنج پایتخت در پنج قاره مختلف (پاریس، اتاوا، دارالسلام، کانبرا و توکیو) بررسی می‌شوند و سپس با انطباق با شرایط ایران، راهبردهایی را برای ایفای نقش دولت در تأمین هزینه‌های شهرداری‌های پایتخت در جهت دستیابی به منابع درآمدی پایدار مشخص می‌نماید.

مبانی نظری

پایتخت و دولت

در حقیقت، مواجهه منافع دولت مرکزی و مردم ساکن در شهرهای بزرگ و به ویژه در پایتخت‌ها، پدیده‌ای تاریخی است که سابقه‌ی آن به سابقه‌ی تاریخ شهرنشینی در جهان باز می‌گردد (نیومن و تورنلی، ۱۳۸۷). تاریخ پیدایش شهر در اصل با تاریخ پیدایش دولت‌ها همزمان بوده و این دو پدیده با یکدیگر ایجاد شده و شکل گرفته‌اند. از این رو، ملاحظه می‌شود که در بسیاری از جوامع و فرهنگ‌ها، نام شهر (پولیس) با نام حاکمیت یا دولت مترادف است. در بسیاری از جوامع نیز شهرها توسط دولت‌ها ساخته شده‌اند و از ابتدای تاریخ شهرنشینی در جهان، شهرها محل استقرار حکومت‌ها بوده‌اند. حتی در دوره‌ی انقلاب کشاورزی، شهرها محل استقرار (سکونت و اعمال حاکمیت) مالکین بزرگ و ملوک طوایف، و روستاها محل استقرار (زیست و فعالیت) کشاورزان بوده است (Integrated Urban Governance, 2004).

به همین دلیل، شهر محل تأمین منافع دولت‌ها بوده و شهرهای بزرگ یا پایتخت‌ها محل تأمین اهداف حاکمیتی دولت مرکزی بوده‌اند. شهرها به صورت کلی هم توسط دولت مرکزی ساخته می‌شدند و هم هزینه‌های ساخت و مدیریت شهری بر عهده دولت مرکزی بود و مردم در شهرهای بزرگ به عنوان رعایا، وابسته به دولت بودند. بنابراین، دولت نقش تعیین کننده در ساخت و اداره پایتخت‌ها داشته و مردم (رعایا) هیچ‌گونه نقشی در ساخت شهرها به عهده نداشتند. نمونه‌های بارز این موضوع در پایتخت‌های حکومتی ایران از زمان هخامنشیان تا به امروز به روشنی نمایان است. شوش، چغانبیل، پرسپولیس، اصفهان، شیراز، قزوین و تهران یا توسط دولت مرکزی از ابتدا ساخته شدند یا دولت مرکزی بیش‌ترین، بزرگ‌ترین و باشکوه‌ترین ساخت و سازها را در آن‌ها انجام داده‌اند؛ و کلاً فضاهای دولت‌ساز که برای اعمال حاکمیت دولت ساخته شده‌اند بسیار حجیم‌تر از فضاهایی است که مردم برای زندگی و فعالیت خود می‌ساختند.

سهام دولت در تأمین منابع مالی اداره پایتخت

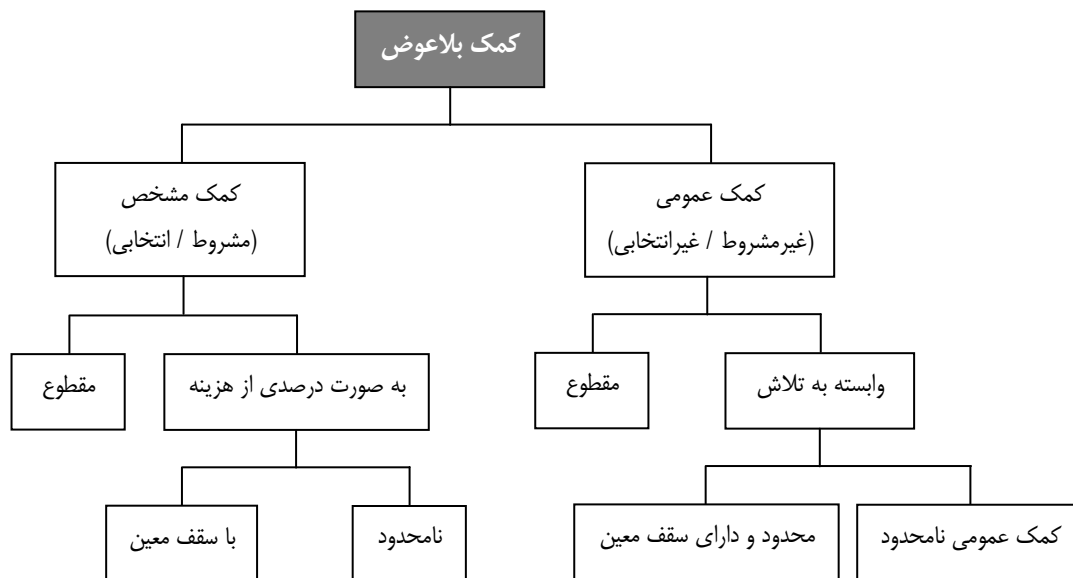
مدیریت منابع مالی در شهر، برای تأمین هزینه خدمات و توسعه است (فلاح‌پسند، ۱۳۸۵: ۱۵). به طور کلی منابع درآمدی شهرداری‌ها عبارتند از: ۱- فروش مستقیم خدمات، ۲- اخذ مالیات‌های محلی، ۳- استفاده از کمک‌های دولتی، ۴- استقراض و انتشار اوراق قرضه شهری (اولاد، ۱۳۸۵: ۲۲). در یک تقسیم‌بندی دیگر، منابع درآمدی شهرداری‌ها به صورت زیر دسته‌بندی شده‌اند:

- عوارض یا مالیات‌های محلی
- بهای خدمات شهری
- مناسبات مالی دولت و شهرداری‌ها
 - مالیات‌های مشترک با دولت مرکزی
 - کمک‌های بلاعوض دولت مرکزی
- دسترسی به بازارهای مالی (هادی‌زنوز، ۱۳۸۵: ۲۹).

مشاهده می‌شود که در هر دو طبقه‌بندی فوق‌الذکر، منابع دولتی بخشی از درآمدهای شهرداری را تشکیل می‌دهند. از آن‌جا که شهرداری‌ها (در بسیاری از کشورها به عنوان حکومت‌های محلی و در ایران حداقل به عنوان بخش عمومی)، تأمین‌کننده خدمات و کالاهای عمومی هستند و در حقیقت بخشی از وظائف دولت مرکزی را متقبل می‌شوند، دولت‌ها خود را موظف به همکاری در تأمین هزینه‌های اداره شهرها می‌دانند. مدیریت اصولی منابع مالی در شهر، صرفاً با هدف تأمین تسهیلات مدیریتی برای شهرداری نیست و نمی‌توان صرفاً به عنوان یک مسئله مالی، اقتصادی و مکانیکی به آن نگاه کرد. این هدف در خدمت هدف عمده‌تری است که زیست‌پذیری یک شهر است. زیست‌پذیری شهر یعنی تأمین رفاه و آسایش و امنیت برای زیستن و فعالیت در یک شهر (فلاح‌پسند، ۱۳۸۵: ۱۴).

این موضوع به ویژه برای شهرهایی که نقش پایتخت را ایفا می‌کنند از اهمیت بیشتری برخوردار است. شهرهای پایتختی به صورت همزمان نقش‌های محلی، درون ملی، ملی، منطقه‌ای و جهانی بر عهده دارند. «راوات» در مقاله‌ای تحت عنوان «مکان‌گزینی پایتخت: چشم‌اندازهای جهانی-محلی»، و با اتکا به رویکرد «جهانی‌بیاندیشید، محلی عمل کنید» به نقش‌های محلی و جهانی یک شهر پرداخته و ضمن تعریف این دو نقش، وضعیت ۹ پایتخت مختلف پاریس، مادرید، لندن، برلین، هانوی، آنکارا، برازیلیا، آبوja و لیلانگوه را در ایفای همزمان نقش محلی و جهانی مورد بررسی قرار داده است (Rawat, 2005). در بسیاری از این تجارب، دولت‌ها نقشی اساسی در حمایت از کسب و کار، فعالیت و سکونت در پایتخت‌ها ایفا می‌کنند.

در یک تقسیم‌بندی، پرداخت‌های مالی دولت به شهرداری به دو بخش مالیات محلی و کمک‌های بلاعوض تقسیم می‌شود. نمودار زیر، انواع کمک‌های بلاعوض دولت به شهرداری‌ها را نشان می‌دهد.

نمودار ۱- تیپ‌شناسی کمک بلاعوض دولت به مقامات محلی

مأخذ: شرکت خدمات مدیریت ایرانیان، ۱۳۸۴، ۳۷۳

چنانچه در این نمودار مشهود است، کمک دولت به شهرداری می‌تواند به صورت کمک عمومی (غیرمشروط، غیرانتخابی) و یا به صورت کمک مشخص (مشروط یا انتخابی) باشد. کمک بلاعوض عمومی را می‌توان برای تأمین مالی انواع خدماتی به کار برد که توسط شهرداری ارائه می‌شود. به همین جهت این کمک‌ها غیرمشروط نامیده می‌شوند.

کمک بلاعوض مشخص برای تأمین خدمات مشخص یا پروژه معین پرداخت می‌شود و تنها در مورد همان خدمات و یا پروژه قابل هزینه کردن است. به همین دلیل این نوع کمک‌ها را مشروط، انتخابی یا تخصیص یافته نیز می‌گویند. در جایی که دولت بخواهد شهرداری را به ارائه خدمات مورد نظر خود و یا انجام پروژه‌هایی که از نظر او دارای اولویت است ترغیب کند به کمک انتخابی متوسل می‌شود. کمک بلاعوض مشخص را می‌توان به صورت مبلغ مقطوع و یا درصدی از هزینه شهرداری پرداخت کرد. در حالت اخیر کمک مالی می‌تواند دارای سقف معین و یا نامحدود باشد. به همین ترتیب کمک‌های بلاعوض عمومی می‌تواند به صورت مقطوع باشد یا با میزان تلاش مالیاتی شهرداری مرتبط شود. در این صورت، هر قدر درآمد مالیاتی شهرداری بیشتر باشد، کمک بلاعوض بیشتری از دولت دریافت خواهد کرد. کمک بلاعوض عمومی نیز مانند کمک مشخص می‌تواند دارای سقف معین و یا نامحدود باشد

(ایرانیان، ۱۳۸۴).

تجارب جهانی

مروری بر تجارب جهانی و سهم دولت در نظام‌های مختلف اقتصادی در کمک به تأمین مالی هزینه‌های اداری شهر می‌تواند به عنوان مبنایی جهت مقایسه و درس‌گیری استفاده شود. بر این اساس، در ادامه، تجارب ۵ شهر در پنج قاره مورد بررسی قرار می‌گیرد. انتخاب این شهرها براساس معیارهای زیر صورت گرفته است:

- ۱- تنوع نظام‌های اقتصادی و سیاسی کشورها در تجارب مختلف
 - ۲- تنوع نقش و جایگاه مدیریت شهری در تجارب مختلف
 - ۳- در دسترس بودن اطلاعات ردیف‌های درآمدی شهرداری‌ها
 - ۴- مقیاس و اندازه شهر و تشابه با اندازه کلانشهرها در ایران
 - ۵- تنوع موقعیت جغرافیایی (انتخاب ۵ کلانشهر از ۵ قاره جهان)
- در ادامه به بررسی تجارب پاریس، اتاوا، دارالسلام، توکیو و کانبرا پرداخته می‌شود.

تجارب کشورهای اروپایی - پاریس؛ فرانسه

دولت فرانسه خود را موظف به تأمین حداقلی از رفاه برای همه شهروندان می‌داند. سازمان‌های مسئول و ذی‌ربط در برنامه‌ریزی شهری و روستایی در فرانسه در سطوح مختلف مرکزی، منطقه‌ای یا ناحیه‌ای، استانی، شهری و بین شهری قابل تشخیص هستند. بخشی از سازمان‌های مرکزی، سازمان‌هایی هستند که وظیفه تأمین مالی را بر عهده دارند. مهم‌ترین این سازمان‌ها «صندوق ملی شهرسازی و مدیریت زمین» است که یکی از شعبه‌های ویژه عملیات بانکی وابسته به خزانه‌داری می‌باشد. نقش این صندوق ایجاد امکانات برای خرید زمین و تأمین هزینه‌های اداری و اجرای برنامه‌های شهرسازی است. بخشی از هزینه‌های برنامه‌های شهرسازی توسط بانک ذخیره و بانک دیگری به نام (CAECL) که به منظور کمک مالی به انجام خدمات و اجرای پروژه‌های عمرانی در سطوح محلی در چهارم مه ۱۹۶۶ به وجود آمده و بالاخره از فیات (FIAT) یا صندوق ملی مشارکت در مدیریت زمین که سازمان‌های محلی را در اجرای پروژه‌های شهری یاری می‌کند، تأمین می‌گردد.

در فرانسه تأمین مالی فعالیت‌های شهرسازی از مراحل پراهمیت عملیات شهرسازی است که با همکاری بخش خصوصی و دواير دولتی انجام می‌گیرد. منبعی که سرمایه اولیه فعالیت‌های شهرسازی را تأمین می‌کند یا صندوق دولت است یا سرمایه بخش خصوصی. در حالت اول این هزینه باید به وسیله

صندوق ملی و یا سرمایه ملی بازسازی زمین‌ها و شهرسازی پرداخت گردد. در حالت دوم، این هزینه‌ها به وسیله افراد بخش خصوصی تأمین می‌شود. بنا بر قانون شهرسازی و مسکن فرانسه، وزیر شهرسازی می‌تواند به شرکت‌های سندیکایی مالکان یا هر سازمان عمومی یا شخصی که برای نوسازی و استفاده بهتر از محله‌های شهری در نقاطی که از نظر تجهیزات و تأسیسات شهری مناسب است و فعالیت می‌کنند، اعاناتی بدهد، این اعانات صرف خرید ساختمان‌هایی می‌شود که باید تخریب شود و یا صرف جلوگیری و خلع ید از فعالیت‌هایی می‌گردد که با طرح نوسازی هماهنگ نیستند.

عوارض و مالیات نوعی بدهی مردم به بودجه شهرداری‌ها هستند. در فرانسه عایدات ناشی از عوارض هر نوع عمل تفکیک و ایجاد ساختمان صرف هزینه‌های تأمین زمین و پرداخت غرامت‌های تصرف زمین توسط شهرداری اخذ شود. تفکیک‌هایی که به منظور احداث واحدهای مسکونی نمی‌باشد، بناهایی که به وسیله دولت یا بخش^۱ها یا مناطق^۲ یا مؤسسات عمومی غیر صنعتی و غیر بازرگانی ساخته شوند، ساختمان‌های مسکونی ارزان قیمت که از دولت استفاده می‌کنند، از پرداخت عوارض معاف هستند. به علاوه در نوسازی یا توسعه ساختمان‌ها در بخش‌هایی که جمعیت آن‌ها بیش از ده هزار نفر باشد و در بخش‌های ناحیه پاریس که نام آن‌ها مشخص شده است مالیات ساختمان تعلق می‌گیرد.

به علاوه تمام سازمان‌ها نظیر استان‌ها، بخش‌ها، سندیکاها، بخش‌ها، مؤسسات عام‌المنفعه و شرکت‌های اقتصادی مختلط می‌توانند برای آباد ساختن و استفاده بهتر از اراضی شهری با شرکت‌هایی که به این منظور تأمین می‌شود همکاری کنند. حتی در صورت لزوم میزان مشارکت جمعیت‌های محلی در این نوع شرکت می‌تواند از درصدی که قانون پیش بینی کرده است تجاوز نماید.

پاریس، پایتخت کشور فرانسه و یکی از پر جمعیت‌ترین شهرهای اروپا به شمار می‌رود. براساس اطلاعات مربوط به ردیف‌های درآمدی مدیریت شهرداری پاریس در سال ۲۰۰۴، بخش عمده‌ی درآمد پاریس از محل کمک‌های دولت تأمین می‌شود. ۲۸ درصد از ردیف‌های درآمدی پاریس مربوط به کمک‌های بلاعوض دولت (شامل کمک‌های TIPP و کمک‌های مربوط به هزینه‌های عملیات جهانی شدن) است. همچنین ۲۹/۷ درصد از هزینه‌های اداره‌ی این شهر نیز مربوط به کمک‌های دولت از محل بازتوزیع مالیات‌ها می‌شود. جدول زیر، ردیف‌های درآمد شهرداری پاریس را نشان می‌دهد.

جدول ۱- منابع درآمدی شهرداری پاریس براساس گزارش سال ۲۰۰۴

درصد	منبع
۲۹/۶	مالیات مستقیم
۶/۴	مالیات جمع‌آوری پسماندهای خانوار
۱/۳	مالیات پاکسازی خیابان‌ها و معابر
۱	مالیات پارکینگ
۱/۳	مالیات الکتریسیته و برق
۱۲/۹	مالیات بر دارایی
۰/۰۸	سایر مالیات‌ها
۵۳/۴	جمع مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم
۰/۰۲	کمک‌های مالیاتی داخلی در صنایع شیمیایی
۴/۵	کمک‌های دولت TIPP
۲۳/۵	کمک برای هزینه‌های عملیاتی جهانی
۱/۶	جبران خسارت به استثنای اقلام مربوط به مالیات تجاری و فعالیت‌های تجاری
-	مالیات فعالیت‌های تجاری جدا شده از کمک‌ها
۲۹/۷	جمع کمک‌های دولت از محل بازتوزیع مالیات‌ها
۲/۷	کمک‌ها و مشارکت‌های مردمی
۴/۶	مبالغ پرداختی توسط کشاورزان و صاحبان امتیازها
۱	مبالغ پرداختی و درآمد حاصل از استفاده از درائی‌های عمومی
۱/۸	عوارض دریافتی بابت خدمات ارائه شده
۱/۶	پهبود و رونق‌های ناشی از ذی‌نفعان
۰/۵	برنامه جامع منطقه‌ای
۴/۸	سایر درآمدهای عملیاتی جاری
۱۶/۹	سایر درآمدهای جاری
۱۰۰	جمع درآمدها

تجارب کشورهای امریکایی - اتاوا؛ کانادا

نوع حکومت کانادا، پادشاهی قراردادی (مشروطه) فدرال، همراه با نظام پارلمانی است. کانادا به ۱۰ استان^۱ و ۳ قلمرو^۲ تقسیم شده است. استان‌ها در مجموع استقلال زیادی از دولت مرکزی دارند، اما، درجه این آزادی عمل در نزد قلمروها کمتر است. مهم‌ترین استان از لحاظ اقتصادی و سیاسی استان انتاریو می‌باشد که شهرهای تورنتو و اتاوا در آن قرار دارد. استان‌ها، مسئول اکثر برنامه‌های اجتماعی، مثل مراقبت‌های بهداشتی، آموزش و پرورش و رفاه عمومی (کمک‌های مالی) هستند و با هم بیشتر

1- Province
2- Territory

درآمد را از دست فدرال دریافت می‌کنند. دولت فدرال، با اعمال قدرت خود می‌تواند سیاست‌های ملی را در مناطق استانی نیز، به اجرا بگذارد، مثل لایحه الحاقی بهداشت کانادا؛ که البته مسئولین استانی می‌توانند آن‌ها را نادیده بگیرند، اما این مسئله در عمل به ندرت اتفاق می‌افتد. یکسان‌سازی پرداختی‌ها (حقوق)، توسط دولت فدرال صورت گرفته است تا به مردم اطمینان ببخشد که استانداردهای برابری در مورد ارائه خدمات و اخذ مالیات، در میان استان‌های فقیر و غنی، ارائه می‌شود.

اتاوا پایتخت کشور کانادا و چهارمین شهر بزرگ این کشور است. براساس گزارش مالی سال ۲۰۰۷، ۴۷/۳ درصد از درآمد شهرداری اتاوا از محل مالیات خالص در دسترس برای شهرداری تأمین می‌گردد و ۲۰/۹ درصد از ردیف‌های درآمدی نیز به کمک‌های دولتی اختصاص می‌یابد.

جدول ۲- منابع درآمدی شهرداری اتاوا براساس گزارش مالی سال ۲۰۰۷

درصد	منبع
۴۷/۳٪	مالیات خالص در دسترس برای شهرداری
۲۴/۳٪	عوارض و شارژ دریافتی از استفاده کنندگان خدمات
-۰/۶٪	خدمات رفاهی عمومی
-۰/۱٪	خدمات پزشکی و سلامت عمومی
۲/۲٪	سایر خدمات حمایتی
-۰/۹٪	جاده‌ها ترافیک و پارکینگ
۵/۴٪	حمل و نقل عمومی
۷/۶٪	آب و فاضلاب
۱/۶٪	پسماندها و خدمات چرخه بازیافت
-۰/۳٪	خدمات آتش نشانی
۲/۶٪	خانه‌های عمومی
۱/۷٪	پارک‌ها و خدمات تفریحی
۳/۳٪	برنامه‌ریزی توسعه
-۰/۶٪	حمایت‌های بلندمدت
-۰/۴٪	سایر درآمدها
۱۷/۳٪	کمک‌های بلاعوض دولت
۱/۵٪	درآمدهای حاصل از سرمایه‌گذاری
۰/۱٪	درآمد جرایم
۰/۱۰٪	شارژ دریافتی بابت توسعه خدمات
۲/۸٪	سایر درآمدها
۳/۶٪	کمک‌های دولت
۳/۱٪	شارژ دریافتی بابت توسعه خدمات زیربنایی
۰/۱۱٪	سایر درآمدها
۱۰۰٪	جمع کل

تجارب کشورهای آفریقایی - دارالسلام؛ تانزانیا

جمهوری متحد تانزانیا کشوری است در شرق آفریقا که از شمال با کنیا و اوگاندا، از غرب با رواندا، بوروندی و جمهوری دموکراتیک کنگو و از جنوب با زامبیا، مالاوی و موزامبیک همسایه است و از شرق به اقیانوس هند محدود می‌شود. حکومت تانزانیا جمهوری چند حزبی فدرال با یک مجلس قانون‌گذاری می‌باشد. تانزانیا دارای ۲۶ منطقه می‌باشد. دارالسلام بزرگ‌ترین شهر تانزانیا، مرفه‌ترین شهر کشور و یکی از مراکز اقتصادی مهم منطقه است. این شهر تا سال ۱۹۷۴ پایتخت این کشور بود ولی پس از آن پایتخت به شهر دودوما منتقل شد. با این حال دارالسلام هنوز پایتخت تجاری و مقر بسیاری از نهادهای حکومتی کشور است و بندری مهم برای تانزانیا و همسایگان محصور در خشکی اوست.

براساس گزارش مالی موسسه Development Studies Institute درباره درآمدهای سال ۲۰۰۷ شهرداری دارالسلام، ۷۷/۷ درصد از درآمد شهرداری دارالسلام از محل کمک‌های دولتی تأمین می‌شود. ۱۹/۵ درصد از منابع درآمدی این شهر، کمک‌های بلاعوض دولتی هستند. همچنین ۵/۹ درصد از درآمد شهرداری این شهر نیز مربوط به مالیات بر املاک و مستغلات است.

جدول ۳- منابع درآمدی شهرداری دارالسلام در بودجه سال ۲۰۰۷

درصد	منبع
۲۲/۳	عایدات شهرداری
۹/۹	عوارض خدمات
۵/۹	مالیات املاک
۳/۶	بها و شارژ پارکینگ‌ها، بیلوردها و ایستگاه‌های اتوبوس
۰/۳	عوارض هتل‌ها
۰/۱	پروانه‌ها و مجوزها
۰/۰	عوارض زمین‌های کشاورزی و دامداری
۰/۱	اجاره زمین
۲/۴	سایر درآمدها
۷۷/۷	روابط مالی با دولت
۴۷/۳	کمک‌های به صورت وام و استقراض
۲۶/۰	آموزش
۱۰/۶	گرنه‌های با اهداف کلی
۹/۳	سلامت
۱/۶	اداره محلی
۰/۷	کشاورزی
۰/۴	آب
۰/۳	راه‌ها
۱۰/۹	سایر کمک‌هزینه‌ها و پشتوانه‌ها
۱۹/۵	کمک‌های بلاعوض توسعه
۱۰۰	جمع کل

تجارب کشورهای آسیایی - توکیو؛ ژاپن

کشور ژاپن در سال ۲۰۱۰ سومین قدرت اقتصادی دنیا (پس از آمریکا و چین) بوده و در آسیا نیز رتبه دوم را از این لحاظ داراست. برنامه‌ریزی شهری در ژاپن، ویژگی‌های منحصر به فرد متعددی دارد که بر الگوهای عمومی شهرنشینی در آن کشور تأثیر نهاده است. برنامه‌ریزی ژاپن به طور کلی منحصراً به سوی کنترل فیزیکی در نواحی شهری سوگیری نموده است و توسعه روستایی که یکی از موضوعات مورد توجه برنامه‌ریزی در سایر کشورها می‌باشد، در ژاپن خارج از طیف برنامه‌ریزی قانونی قرار گرفته و تحت تأثیر موارد متعددی از خط مشی‌ها و مقررات حمایتی کشاورزی می‌باشد. در تباین با سایر سیستم‌های برنامه‌ریزی که تأکید بر توسعه جامع اقتصادی - اجتماعی دارند، در سیستم برنامه‌ریزی ژاپن، کنترل و برنامه‌ریزی فیزیکی به عنوان جریان اصلی و حاکم برنامه‌ریزی عمل می‌کند. روی هم رفته پروژه‌های شهری برنامه‌ریزی شده مانند تعدیل زمین‌ها، بازتوسعه شهری و تدارک تسهیلات شهری برای بهبود محیط شهری، از اولویت بالاتری برخوردارند.

شهر توکیو پایتخت ژاپن و مرکز استان توکیو است. براساس گزارش‌های مالی سال ۲۰۰۶، سهم روش‌های مختلف در تأمین مالی مخارج شهرداری توکیو به قرار زیر بوده است:

جدول ۴- منابع درآمدی شهرداری توکیو در سال ۲۰۰۶

منبع	درصد
درآمدهای مالیاتی شهری	۷۲/۲
دو قلم مالیات بر درآمد شرکت‌های تجاری و افراد	۳۵/۰
مالیات بر خرید و فروش دارایی	۳/۴
پرداخت‌های اوراق قرضه ملی	۲/۷
منابع عمومی درآمدی	۷۸/۲
هدایا و دریافتی‌های خاص	۱
فروش خدمات	۲
جریمه	۰/۴
درآمد از دارایی‌ها	۱/۲
اوراق قرضه	۳/۱
کمک‌های دولتی	۵/۱
درآمدهای متفرقه	۹
جمع کل	۱۰۰

چنانکه در جدول فوق مشاهده می‌شود، درآمدهای مالیاتی شهری ۷۲ درصد و کمک‌های دولتی حدود ۵ درصد از ردیف‌های درآمدی شهرداری توکیو را تشکیل می‌دهند.

تجارب کشورهای اقیانوسیه - کانبرا؛ استرالیا

کشور استرالیا دارای سیستم حکومتی فدرال است و از ۶ ایالت^۱ (و ۲ سرزمین^۲) تشکیل یافته است. هر ایالت دارای دولت منتخب و قوانین شهری مختص به خود است. از لحاظ برنامه‌ریزی شهری با وجود تفاوت‌ها در بین ایالات، شباهت‌های بسیاری نیز وجود دارد. پایتخت استرالیا شهر کانبرا است و شهرهای بزرگ آن عبارتند از ملبورن، سیدنی، بریزبن، آدلاید و پرت. استرالیا کشوری توسعه یافته با اقتصاد متکی بر بازرگانی و کشاورزی است. نظام حکومتی استرالیا الگویی است از نظام سیاسی حاکم بر انگلستان که در آن نخست وزیر در واقع سیاست‌گذار اصلی کشور است و ریاست قوه مجریه را بر عهده دارد. هم‌اکنون استرالیا دارای فرمانداری است که توسط ملکه انگلیس نصب می‌شود و در واقع نماینده ملکه انگلیس برای استرالیا محسوب می‌گردد. فرماندار در عمل هیچ نقشی در سیاست و اداره امور کشور ندارد و سبمل حضور ملکه و نظام پادشاهی انگلیس در آن کشور است.

در استرالیا در سطح منطقه‌ای به طور رسمی حکومت وجود ندارد، لیکن برنامه‌ریزی برای مساحت‌های کوچک‌تر از ایالات و بزرگ‌تر از شهرها رایج است. قوانین برنامه‌ریزی در استرالیا اصولاً جنبه راهنمایی داشته و الزامی نیستند. در استرالیا سطوح مشخص حکومتی فدرال، ایالتی، محلی وجود دارد که هر یک به نوبه خود اختیار مراکز برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری که بر برنامه‌ریزی منطقه‌ای و شهری تأثیرگذارند را دارا هستند. هر ایالتی دارای قوانین برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای و زیست محیطی مختص به خود است. با این وجود ممکن است قوانین دیگری نیز به موازات وجود داشته باشند. مثلاً تفکیک زمین ممکن است براساس قوانین جداگانه‌ای که در مورد همکاری‌های مشترک بخش خصوصی - عمومی در زمینه سرمایه‌گذاری وجود دارد، صورت پذیرد.

وابستگی بیش از حد مدیریت شهری به حکومت مرکزی و دولت‌های فدرال بدین معناست که استرالیا به طور سنتی فاقد شیوه دموکراتیک ریشه‌دار در زمینه کنترل محلی است. در استرالیا حکومت‌های ایالتی مسوولیت دادگستری، پلیس، حمل و نقل عمومی، بیمارستان‌ها، انرژی، منابع آبی،

1- State

2- Territory

فاضلاب، آموزش ابتدایی و دبیرستانی و خدمات اجتماعی را به عهده دارد. حکومت‌های محلی در استرالیا ارائه خدمات محلی مانند ایجاد جاده‌ها، ایجاد و نگهداری کتابخانه‌ها، کنترل توسعه، برنامه‌ریزی شهری، جمع‌آوری زباله، معاینات بهداشتی و بازرسی اماکن، ایجاد پارک‌های محلی و سالن‌های ورزشی و غیره را بر عهده دارند. دولت فدرال علاوه بر مسوولیت‌های کلان خود در قبال مسائل دفاعی، دانشگاه‌ها، مهاجرت، رفاه اجتماعی و مالیات، مسوولیت‌هایی نیز به موازات حکومت‌های ایالتی در زمینه بهداشت، آموزشی، امنیت، حمل و نقل و منابع آبی بر عهده دارد. زیرساخت‌های اجتماعی که معمولاً در دیگر کشورها به وسیله جوامع محلی و یا واحدهای بخش خصوصی فراهم می‌شود، خود دولت تهیه و ارائه کرده است از این‌رو سیستم‌های آموزش و پرورش و پلیس و همچنین ارائه خدمات اجتماعی از مرکز به سمت پایین جریان داشته است.

اصولاً نزدیک به ۵۰ درصد مجموع درآمد حکومت‌های محلی از اراضی و املاک کسب می‌شود. درآمد حاصل از خدمات دولتی نظیر عرضه آب و برق و غیره در حدود ۱۰ درصد کل درآمد را شامل می‌شود. کمک‌های مالی ایالتی و فدرال نزدیک به ۲۲ درصد از مجموع درآمدها را به خود اختصاص می‌دهد. سایر درآمدهای شهرداری نیز مربوط به استفاده از ذخیره‌های مالی و وام می‌شوند.

وضعیت فعلی شهر تهران

چالش‌های مدیریت مالی از جمله مواردی است که به عنوان یکی از مشکلات اساسی مدیریت شهری تهران تلقی شده است (فلاح‌پسند، ۱۳۸۵). تا پیش از سال ۱۳۶۹، بخش عمده منابع شهرداری با تکیه بر دولت و یا بودجه‌های عمومی تأمین می‌گشت. در سال ۱۳۶۹، با مصوبه‌ای که در شورای عالی شهرسازی و معماری به تصویب رسید و شهرداری را مکلف به خودکفایی مالی دانست، توجه به جذب عوارض احداث بنا و تراکم افزوده افزایش یافت. شهرداری‌ها براساس همان مصوبه که افزایش ۲۵ درصد تراکم در شهرهای بزرگ را مجاز کرده بود شروع به واگذاری تراکم برای تأمین مالی خود نمودند (مشهودی، ۱۳۸۵: ۱۸). این امر که امروزه موجب ناپایدار شدن بخش عمده‌ای از درآمد شهرداری و تخریب ارزش‌های محیط شهری گشته است، چالشی اساسی را در شهرداری‌ها به وجود آورد (اولاد، ۱۳۸۵: ۲۳).

این موضوع به ویژه در خصوص پایتخت اهمیتی بیشتر می‌یابد. چرا که زیست‌پذیری و تأمین فضای

مناسب برای سکونت و فعالیت در این شهر، به عنوان محل استقرار بخش عمده‌ای از مراکز دولتی، کمک زیادی به توسعه در مقیاس ملی می‌نماید. هر چند شهرداری تهران در مقایسه با شهرهای دیگر کشور از پایه مالیاتی گسترده‌تری برای وصول درآمد و جبران هزینه‌های اضافی برخوردار هستند، در عین حال هزینه‌های سرانه لازم در آن‌ها برای اجرای پروژه‌های عمرانی و ارائه خدمات شهری در مقایسه با شهرهای دیگر کشور بیشتر است. تا زمانی که نظام درآمدی این کلانشهرها سامان نیافته کمک دولت برای جبران این هزینه‌های اضافی ضروری است.

در سال‌های اخیر، دولت مرکزی سهم کمی در تأمین منابع مالی شهرداری کلانشهرها (و به ویژه تهران) بر عهده داشته است. براساس مطالعات صورت گرفته، بخش عمده درآمد شهرداری تهران از محل عوارض پروانه‌های ساختمانی تأمین می‌شود که در شمار منابع درآمدی ناپایدار تلقی می‌گردد.

براساس پیش‌بینی‌های درآمدی شهرداری تهران در سال ۱۳۹۰، کل رقم درآمد شهرداری معادل ۸۳,۵۴۷ میلیارد ریال خواهد بود که از این میان، سهم دولت تنها ۱۵ درصد است. ۶ درصد از درآمدهای شهرداری شامل کمک‌های بلاعوض جاری و عمرانی دولت می‌شود و ۹ درصد دیگر به درآمدهای ناشی از مالیات‌ها و عوارض عمومی نظیر مالیات بر ارزش افزوده، عوارض گذرنامه، عوارض بلیط‌های هوایی و ... اختصاص دارد.

جدول ۵- پیش بینی درآمدهای نقدی و غیرنقدی سال ۱۳۹۰ شهرداری تهران

درصد	پیش بینی درآمد سال ۱۳۹۰ مبلغ به هزار ریال	عنوان	
۹٪	۷,۲۱۶,۷۵۷,۷۳۶	درآمدهای ناشی از مالیات‌ها و عوارض عمومی - وصولی توسط سایر مؤسسات (مالیات بر ارزش افزوده، عوارض گذرنامه، عوارض بلیط هوایی و ...)	درآمدهای ناشی از عوارض عمومی
۴۷٪	۳۹,۵۸۳,۳۵۳,۸۸۶	درآمدهای ناشی از عوارض عمومی - عوارض بر ساختمان‌ها و اراضی (عوارض نوسازی، تمدید پروانه ساختمان‌های نیمه کاره)	
۱٪	۴۶۰,۹۸۰,۰۰۰	درآمدهای ناشی از عوارض عمومی - عوارض بر ارتباطات و حمل و نقل	
۰٪	۳۰۱,۰۲۰,۰۰۰	درآمدهای ناشی از عوارض عمومی - عوارض بر پروانه‌های کسب فروش و خدماتی	
۱٪	۵۴۹,۴۰۰,۰۰۰	بند ۲ درآمدهای ناشی از عوارض اختصاصی وصولی توسط شهرداری و سایر مؤسسات (عوارض حذف پارکینگ)	
۱٪	۷۱۵,۰۰۰,۰۰۰	درآمدهای ناشی از عوارض اختصاصی - سهمیه از عوارض وصولی متمرکز (قانون تجمیع عوارض، بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات غیرانتفاعی شهرداری)	
۱٪	۷۸۷,۷۱۳,۰۰۰	درآمد ناشی از بهای خدمات شهری (حق آسفالت و لکه گیری، حق کارشناسی و فروش نقشه‌ها، درآمد حاصل از خدمات شهری)	
۰٪	۱۷,۰۰۰,۰۰۰	درآمد تأسیسات شهرداری	
۱٪	۷۲۰,۰۰۰,۰۰۰	درآمد حاصل از وجوه شهرداری (سپرده‌ها و سود سهام سازمان‌ها و شرکت‌های تابعه)	درآمدهای حاصله از وجوه و اموال شهرداری
۲٪	۱,۳۰۵,۶۰۰,۰۰۰	درآمد حاصل از اموال شهرداری (مال الاجاره ساختمان‌ها و درآمد حاصل از بازارهای روز هفتگی)	
۶٪	۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	کمک بلاعوض جاری دولت	کمک‌های اعطایی دولت و سازمان‌های دولتی
۰٪	۵۰,۰۰۰,۰۰۰	کمک بلاعوض عمرانی دولت	
۰٪	۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰	سایر موارد	
۷٪	۵,۷۵۷,۷۳۰,۰۰۰	اموال و دارایی‌هایی که به طور اتفاقی یا به موجب قانون به شهرداری تعلق می‌گیرد (نظیر تخلقات ساختمانی، تغییر کاربری و ...)	اعانات و جرانه
۲۵٪	۲۰,۵۹۷,۷۴۰,۰۰۰	منابع حاصل از وام بانکی، فروش اموال غیرمنقول، فروش اموال منقول و اسقاط و فروش سرقفلی	جمع منابع حاصل از وام و فروش اموال شهرداری
۰٪	۸۵,۰۰۰,۰۰۰	عوارض و درآمدهای وصولی در حریم استحفاظی شهرها	سایر منابع تأمین اعتبار
۱۰۰٪	۸۳,۵۴۷,۲۹۴,۶۲۲	جمع کل	

مأخذ: کتاب بودجه مصوب شهرداری تهران در سال ۱۳۹۰

شایان ذکر است، این که رقم تا چه حد وصول یابد، نیازمند پایان سال و محاسبه مجدد است. اما تجارب سال‌های گذشته نشان می‌دهد که وصول این مبلغ با محدودیت‌هایی مواجه شده است.

سوابق مطالعات بر روی نقش دولت در نظام تأمین مالی شهر تهران

الف) معاونت مالی و اداری شهرداری تهران (اداره تشخیص و وصول درآمد) با جمع‌بندی منابع و مطالعات قبلی در این زمینه و تجهیز تیم‌های مطالعاتی و برگزاری جلسات کارگروه‌های تخصصی اقدام به تدوین راهبردهای اصلاح منابع درآمدی شهرداری تهران^۱ در ۹ محور موضوعی نمود. یکی از این نه محور، مربوط به «روابط مالی دولت و شهرداری تهران» است. کادرنوشت زیر، مربوط به راهبردهای طرح مذکور در خصوص روابط مالی دولت و شهرداری است.

کادرنوشت ۱- روابط مالی تعریف شده میان دولت و شهرداری در طرح تدوین راهبردهای اصلاح منابع

درآمدی شهرداری تهران

اصولاً دولت‌ها صرف نظر از نوع نظام حکومتی حاکم بر این کشورها تأمین‌کننده بخشی از هزینه‌های اداره امور شهر در قالب کمک، اعطای تسهیلات، تضمین‌های مالی و توزیع وجوه مشترک هستند. دلایلی که حضور دولت را به عنوان تأمین‌کننده بخشی از هزینه‌های اداره امور شهر توجیه می‌کند عبارت است از:

* دولت بخشی از درآمدهائی را که منشأ محلی دارد وصول می‌کند بنابراین باید سهمی از این درآمدها را به نهاد محلی اختصاص دهد. در کشور ما مالیات بر املاک و مالیات بر درآمد مشاغل که محلی‌ترین نوع مالیات‌ها محسوب می‌شود، توسط دولت وصول و صد درصد آن به عنوان درآمد دولت منظور می‌شود.

* دولت عموماً خدمات اضافی را به شهرها به خصوص پایتخت‌ها به عنوان مقر اصلی استقرار دستگاه‌های دولتی تحمیل می‌کند. بسیاری از هزینه‌های زیر ساختی توسعه شهری ناشی از استقرار دواير دولتی در سطح شهر تهران است. بخش عمده از تسهیلات، زیرساخت‌ها و خدمات شهری توسط مراجعه‌کنندگان به دستگاه‌های دولتی مورد استفاده قرار می‌گیرد تأمین این هزینه‌ها از طریق شهروندان تهرانی مطابق عدالت نیست.

* دستگاه‌های دولتی از اصلی‌ترین مصرف‌کنندگان خدمات شهری محسوب می‌شوند.

* برخی از خدمات و پروژه‌های شهری علاوه بر کارکرد محلی دارای کارکرد ملی، منطقه‌ای و حتی جهانی هستند.

* دولت در قالب بودجه‌های سنواتی برای پیشبرد سیاست‌های عمومی، تکالیفی را بر عهده شهرداری تهران قرار می‌دهد. قاعدتاً دولت باید نسبت به جبران هزینه‌ها مالی انجام این وظایف تکلیفی توسط شهرداری مسئولیت‌پذیر باشد.

راهبردها

۱- سازماندهی و پیریزی مجدد مناسبات مالی دولت و شهرداری تهران با توجه به نوع فعالیت‌های شهرداری در قالب کمک، تسهیلات، تضمین‌ها، مالیات (وجوه) مشترک،

۲- سهم نمودن شهرداری تهران در منابع درآمدی دارای سنخ و ویژگی محلی چون مالیات بر درآمد مشاغل، مالیات بر کالا و خدمات،

۳- نهادینه‌سازی و پذیرش مسئولیت تأمین اعتبار پروژه‌های دارای عملکرد ملی و منطقه‌ای و ساخت و توسعه کلیه پروژه‌های زیربنائی توسعه شهری از محل منابع عمومی،

۴- تنظیم ساز و کار جبران معافیت‌های تکلیفی دولت در قالب بودجه‌های سنواتی و سایر قوانین کشور،

۵- تدوین ساز و کار قانونی کسر مطالبات معوقه شهرداری از دستگاه‌های اجرایی توسط سازمان مدیریت و ویرایش آن به حساب درآمدی شهرداری،

۱- شورای اسلامی شهر تهران با درک ضرورت تحول در نظام درآمدی شهرداری تهران با تصویب مصوبه دو فوریتی در تاریخ ۸۵/۱۱/۱۷ شهرداری تهران را مکلف به تهیه و ارائه طرح جامع درآمدهای پایدار شهرداری نمود. این وظیفه مطابق ابلاغیه مورخ ۸۵/۱۱/۲۷ شهردار محترم تهران به معاونت مالی و اداری (اداره کل تشخیص و وصول درآمد) محول گردید.

ب) یکی دیگر از مواردی که به منظور مطالعه سابقه مطالعات بر روی روابط مالی دولت و شهرداری‌ها قابل بررسی است، نتایج دومین همایش مالیه شهری می‌باشد. دومین همایش مالیه شهری، مشکلات و راهکارها در ۲۴ و ۲۵ تیر ماه ۱۳۸۸ برگزار گردید. در این همایش مقالات گوناگونی از صاحب‌نظران و مدیران اجرایی در محورهای فوق به همایش ارسال گردید که پس از بررسی علمی، مقالات منتخب در کارگروه‌ها و صحن علنی همایش ارائه شد. مقالات و مباحث مطروحه در ۲ روز همایش به چالش‌های پیش روی مدیریت شهری در این حوزه پرداخت و در نهایت بیانیه‌ای مهم نتایج حاصل از مباحث مذکور در قالب ۱۷ بند ارائه گردیده است. بند سوم از این بیانیه، به موضوع بازآرایی روابط مالی دولت و شهرداری‌ها می‌پردازد.

کادرنوشت ۲- بخشی از بیانیه پایانی دومین همایش مالیه شهری، مشکلات و راهکارها

- ۳- ضرورت بازآرایی روابط مالی دولت و شهرداری‌ها علی‌الخصوص در کلانشهرها با توجه به سرفصل‌های ذیل:
- ۳-۱- طراحی نظام وجوه و مالیات‌های مشترک و ضوابط تسهیم آن در سطوح مختلف دولت،
- ۳-۲- واگذاری وضع و وصول و اخذ مالیات‌ها، عوارض و جرایم دارای ماهیت محلی به شهرداری‌ها،
- ۳-۳- طراحی سازوکار قانونی به منظور پرداخت بدهی‌های معوق دستگاه‌های اجرایی به شهرداری‌ها.

ج) مطالعه دیگری که درخصوص نظام مالی مدیریت شهری تهران صورت گرفته، با بررسی روندهای منتج به وضع موجود تأمین مالی شهرداری تهران و مقایسه آن با تجارب جهانی، پیشنهاد یک دوره گذار را مطرح می‌کند. این مطالعه که گزارش آن تحت عنوان «بازنگری ساختاری نظام درآمدی شهرداری تهران» توسط «شرکت خدمات مدیریت ایرانیان» و به کارفرمایی «نهاد مشترک مسئول تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی شهر تهران»^۱ در سال ۱۳۸۴ تهیه شده است، پیشنهادهای زیر را برای اصلاح نظام مالی مناسبات دولت و شهرداری تهران ارائه می‌کند.

۱- این نهاد، بر مبنای تفاهم‌نامه‌ی سه جانبه‌ای میان وزارت مسکن و شهرسازی، شهرداری تهران و شورای اسلامی شهر تهران ایجاد شده بود.

کادرنوشت ۳- پیشنهادهایی برای پایدارسازی درآمد شهرداری تهران در مطالعه بازنگری ساختاری نظام

درآمدی شهرداری تهران

... شهرداری تهران از نظام درآمدی سالمی برخوردار نیست. اما نکته در خور توجه این است که انتقال از وضع موجود به وضع مطلوب یکباره صورت نخواهد گرفت و برای این منظور یک دوره انتقالی باید طی شود. در این دوره انتقالی کمک دولت به شهرداری‌ها و از جمله به شهرداری تهران ضروری است.

پیشنهاد این تحقیق این است که شهرداری تهران در آینده از فروش تراکم که معایب آن مشهود است اجتناب کند؛ و به جای آن دولت در لایحه مالیات بر ارزش افزوده اخذ مالیات بر ارزش افزوده، فعالیت بساز و بفروشی را براساس نرخ ۱۰ درصد توسط شهرداری مجاز سازد. در بخشی از گزارش این تحقیق که به بررسی مالیات بر ارزش افزوده اختصاص دارد، نشان داده‌ایم درآمدی که از این محل عاید خواهد شد در خور توجه است و می‌تواند جایگزین عوارض فروش تراکم شود.

باید توجه داشت که برای اجرایی کردن قانون مالیات بر ارزش افزوده و استقرار نظام تشخیص و وصول مناسب برای وصول مالیات بر ارزش افزوده فعالیت‌های بساز و بفروشی زمان لازم است. اگر شهرداری تهران و دولت بر توقف فروش تراکم اصرار داشته باشند، در دوره انتقالی باید کمک بلاعوض برای بودجه جاری شهرداری تهران را در بودجه خود را پیش‌بینی کند. بدیهی است این نوع کمک موقتی خواهد بود و به دنبال استقرار نظام تشخیص و وصول متناسب برای وصول مالیات ارزش افزوده از بساز و بفروشی متوقف خواهد شد.

بدیهی است علاوه بر این منبع درآمد، لازم است شهروندان تهرانی هزینه خدمات شهری را به صورت بهای خدمات مشخص و همچنین مالیات بر مستغلات شهری بپردازند. منتهی در اینجا نیز نه افزایش یکباره بهای خدمات شهری از نظر اجتماعی توجیه دارد و نه تغییر در نظام مالیات‌های محلی به سادگی امکان‌پذیر خواهد بود. در مورد اخیر نه تنها باید با وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت کشور و استانداری تهران هماهنگی لازم به عمل آید بلکه لازم است مجوزهای قانونی از مجلس شورای اسلامی اخذ شود. کسب این مجوزها و ایجاد سازمان مناسب تشخیص و وصول و اجرای سیستم جدید نیاز به زمان دارد.

مشاهده می‌شود که براساس یافته‌های این مطالعه نیز، تا زمانی که مالیات بر ارزش افزوده بتواند جایگزین درآمدهای ناشی از عوارض پروانه‌های ساختمانی شود، تأمین مالی شهرداری‌ها نیازمند کمک مالی دولت هستند. (د) علاوه بر این موارد، مهم‌ترین سندی که بر پرداخت دولت به شهرداری تهران تأکید می‌کند، سند طرح جامع تهران است. این سند که در سال ۱۳۸۶ به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری رسیده و بنابراین وجهه قانونی و لازم‌الرعایه دارد، در بخشی از شرایط تحقق‌پذیری خود، در قالب سیاست‌های اقتصادی و مدیریت شهری، نظام مالیه شهری را مبتنی بر این سه سیاست بازتعریف می‌نماید.

کادرنوشت ۴- سیاست‌های نظام مالیه در سند طرح جامع شهر تهران

۱-۳: نظام مالیه شهری

(۱): احیاء قوانین مالیات مستغلات و قانون مالیات بر اراضی بایر در اشکال جامع‌تر برای جلوگیری از بورس بازی و بدون استفاده ماندن اراضی شهری و هر گونه مستغلات،

(۲): احصاء و احیاء حق مرغوبیت، ارزش افزوده و عایدی حاصل از عملیات توسعه و عمران شهری، در اخذ انواع مالیات‌های اجاره بها، نقل و انتقال و ساخت و ساز و امثال آن،

(۳): پرداخت سهم شهروندی دولت و هزینه‌های پایتخت‌نشینی آن به شهرداری، معادل انواع عوارض قانونی شهر و عوارض نوسازی، دریافتی از سایر شهروندان تهرانی.

چنانکه به ویژه در آخرین بند از این کادر نوشت مشهود است، پرداخت مالی دولت به شهرداری به صراحت مورد تأکید قرار گرفته است. بنابراین، دولت می‌تواند با حمایت از شهرداری موجب گردد که شهر تهران بتواند محیطی زیست‌پذیر و سالم باشد و در عرصه جهانی نیز، با کلانشهرهای مهم منطقه رقابت نماید.

پیشنهاد الگوی بهینه نقش‌آفرینی دولت در تأمین مالی پایتخت

نتایج مطالعات نشان می‌دهد که در کشورهای مختلف جهان، با شرایط متفاوت، دولت‌ها همواره سهم بسزایی در تأمین مالی هزینه‌های شهرداری پایتخت دارا هستند. درخصوص شهر تهران نیز، اگر چه در گذشته این امر مرسوم بوده است، اما پس از مصوبه سال ۱۳۶۹ و تحت عنوان خودکفا شدن شهرداری‌ها، بخش عمده‌ای از این منابع درآمدی، با درآمدهای ناپایدار نظیر تراکم‌فروشی جایگزین شده که در بلندمدت به کاهش کیفیت زندگی در پایتخت منجر گردیده است. بنابراین، ضرورت بازنگری در نقش دولت در تأمین مالی هزینه‌های اداره شهر تهران محرز است.

مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که در پایتخت‌های واجد شرایط متفاوت سیاسی، اقتصادی و اقلیمی، به هر حال دولت‌ها نقش مهمی در تأمین هزینه‌های اداره شهرها دارند. جدول زیر، سهم کمک‌های بلاعوض و مالیات‌ها را از درآمدهای ۵ شهر مورد مطالعه نشان می‌دهد. براساس این جدول، به طور متوسط، سهم کمک‌های بلاعوض دولتی از درآمدهای شهرداری‌ها، ۱۶/۴ درصد است. این رقم درخصوص کمک‌های مالیاتی ۳۵/۷ است. بنابراین، دولت‌ها در کشورهای مختلف جهان در مجموع بیش از ۵۰ درصد (۵۲/۱ درصد) از هزینه‌های اداره‌ی کلانشهرها را بر عهده دارند.

جدول ۶- مقایسه مناسبات مالی دولت‌ها و شهرداری‌ها در پنج تجربه جهانی

نام شهر	سهم کمک‌های بلاعوض دولت از درآمد شهرداری	سهم کمک‌های مالیاتی دولت از درآمد شهرداری
پاریس	۲۸ درصد	۲۹/۷ درصد
اتاوا	۲۰/۹ درصد	۴۷/۳ درصد
دارالسلام	۵/۹ درصد	۱۹/۵ درصد
توکیو	۵/۱ درصد	۷۲/۲ درصد
کانبرا	۲۲ درصد	۱۰ درصد
میانگین	۱۶/۴ درصد	۳۵/۷ درصد

این در حالی است که مطالعات نشان می‌دهد این رقم در شهر تهران بسیار پایین‌تر است و به عنوان مثال در سال ۱۳۹۰ کمک‌های بلاعوض دولتی تنها ۶٪ و درآمدهای ناشی از مالیات‌های عمومی تنها ۹٪ از ردیف‌های درآمدی بودجه سالانه شهر تهران را تشکیل می‌دهند. که در مجموع حدود ۱۵ درصد از درآمد شهرداری را در برمی‌گیرد (در مقایسه با رقم ۵۲/۲ درصد بسیار پایین‌تر است). چنانچه شهرداری تهران بخواهد مشابه کشورهای دیگر از دولت دریافتی داشته باشد، دولت باید سالانه ۴۳ هزار میلیارد ریال به شهرداری تهران بپردازد (۳۰ هزار میلیارد ریال بیشتر از مبلغ کنونی).

توصیه‌ها و پیشنهادها

با توجه به موارد فوق‌الذکر، راهبردهای زیر برای بازآرایی روابط مالی دولت و شهرداری تهران پیشنهاد می‌شود:

- ۱- تدوین لایحه قانونی پرداخت هزینه استقرار دولت در شهر تهران،
- ۲- ایجاد صندوق مشترک به منظور پیگیری وصول مطالبات معوقه شهرداری‌های کلانشهرهای کشور از دولت،
- ۳- پیگیری افزایش سهم شهرداری از مالیات بر ارزش افزوده در صورت افزایش میزان مالیات بر ارزش افزوده،
- ۴- ایجاد اتحادیه شهرداری‌های کلانشهرها (که در بلند مدت می‌توانند به اتحادیه‌ی شهرداری‌ها تبدیل گردد).

پیوست الف- تجارب برخی دیگر از کشورهای اروپایی در تأمین مالی شهرداری‌ها با بهره‌گیری از کمک‌های دولتی

	Poland	Czech rep.	Slovakia	Hungry
Absolute amount of total revenues	28 billion zlotys (1994) → 49 billion zlotys(1998) (at 1998 prices)	108 billion CZK (1994) → 210 billion CZK (1999) (at current prices)	20 billion SKK (1994) →29 billion SKK (1998) →27 billion SKK (1999) at (current prices)	861 billion HUF (1995)→1568 billion HUF (2000) (at current prices)
Of which				
Revenues from local taxes and fees	35% on average	35% on average	15% on average	30% on average
Revenues from tax sharing	25% on average	7% on average	25% on average	2% in 1995 (24% in1990)
Non- tax revenues	marginal	21% on average	35% on average	8% in1995 (4% in 2000)
Intergovernmental transfers and grants	35% on average	20% on average	15% on average	60% on average
Bank credits & municipal bonds	30% on average (1% in 1994 → 6% in 1998)	17% on average (4% in 1994→ 20% in 1999)	10% on average (5% in 1994 →12% in 1999)	3% on average

Source: Sierak (2000) a study on the municipal finance in Poland, Warsaw (mimeo) Knazko (2000), Municipal Finance and Governance in the Slovak Republic Bratislava (mimeo); kamenickova (2000), Municipal Finance and Governance in the Czech Republic Prague (mimeo); Hegedus (2000), Municipal Finance and Governance in Hungary Budapest (mimeo); Estimation of the Ifo Institute for Economic Research, Munich.

منابع

- اداره کل تشخیص و وصول درآمد شهرداری تهران (۱۳۸۸)، بیانیه پایانی دومین همایش مالیه شهری، مشکلات و راهکارها.
- اولاد، محمود (۱۳۸۵)، تأمین منابع مالی شهرداری‌ها از طریق سرمایه گذاری انتفاعی، فصلنامه اندیشه ایرانشهر، سال دوم، شماره ۷-۸.
- شرکت خدمات مدیریت ایرانیان (۱۳۸۴)، بازنگری ساختاری نظام درآمدی شهرداری تهران، نهاد مشترک مسئول تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی شهر تهران، گزارش منتشر نشده.
- فلاح‌پسند، علی (۱۳۸۵)، مدیریت منابع مالی در کلانشهر، فصلنامه اندیشه ایرانشهر، سال دوم، شماره ۷-۸.
- مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف (۱۳۹۰)، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، گزارش منتشر نشده.
- مشهودی، سهراب (۱۳۸۵)، منابع مالی شهرداری و اخذ عوارض ایجاد بنا و تراکم افزوده، فصلنامه اندیشه ایرانشهر، سال دوم، شماره ۷-۸.
- معاونت مای و اداری شهرداری تهران (۱۳۸۶)، طرح تدوین راهبردهای اصلاح منابع درآمدی شهرداری تهران، گزارش منتشر نشده.
- معاونت مالی و اداری شهرداری تهران (۱۳۸۹)، کتاب بودجه مصوب شهرداری تهران در سال ۱۳۹۰.
- نیومن، پیتر و تورنلی، اندی (۱۳۸۷) برنامه‌ریزی شهری در اروپا، ترجمه عارف اقوامی مقدم، انتشارات آذرخش، تهران، ایران.
- هادی‌زنوز، بهروز (۱۳۸۵)، نشست با دکتر هادی زنوز، فصلنامه اندیشه ایرانشهر، سال دوم، شماره ۷-۸.
- Integrated urban governance for the city of tomorrow (2004) (11-09-2008), http://cordis.europa.eu/data/PROJ_FP5/ACTIONeqDndSESSIONeq112362005919ndDOCeq1076ndTBLeqEN_PROJ.htm.
- Rawat Rajiv (2005) Capital City Relocation: Global-Local Perspectives in the Search for an Alternative Modernity, York University, Canada.
- Venkatachalam, Pritha (2009), Overview of municipal finance systems in DAR-ES-SALAAM, Development Studies Institute, Tanzania.

عناوین انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران از سال ۱۳۸۷ تاکنون:

کتاب:

- ۱- طراحی تفرجگاهی در نواحی رودکناری در محیط کلانشهرها
- ۲- مدیریت زیست محیطی فضای سبز شهری
- ۳- شهرها در فرآیند جهانی شدن (گزارش سکونتگاه‌های انسانی)
- ۴- مجموعه مقالات سمینار چالش‌ها و راهبردهای زیست محیطی کلانشهر تهران
- ۵- راهنمای توانمندسازی شهروندان و محلات شهر برای ارتقای سلامت
- ۶- آلودگی هوا (راهبردهای ملی، قوانین و مقررات)
- ۷- آلودگی هوا و صدا در حقوق ایران
- ۸- مدیریت بحران (اصول و راهنمای عملی دولت‌های محلی)
- ۹- برنامه‌ریزی شهری سالم
- ۱۰- فن‌آوری راهبردی مدیریت دانش
- ۱۱- امکان‌سنجی انتخاب مستقیم شهرداران توسط مردم در ایران
- ۱۲- مبانی پایداری کلانشهرها با تاکید بر کلانشهر تهران

گزارش‌های دانش شهر:

- ۱- جهانشهرها و گروه اقتصادی G20
- ۲- سیاه چاله‌ها و پیوندهای سست در شبکه شهرهای جهانی
- ۳- مروری بر برنامه‌ریزی فرهنگی در شهرداری‌های استان اونتاریو، کانادا
- ۴- جایگاه مشارکت شهروندان در اسناد بالادستی
- ۵- تحلیلی بر موضوع انتقال پایتخت سیاسی کشور
- ۶- وضعیت شهروندی
- ۷- دیپلماسی شهری در فرآیند جهانی شدن
- ۸- جایگاه مسئولیت پاسخگویی در شهرداری
- ۹- بررسی کاهش آلودگی هوای شهر تهران با جایگزینی سوخت CNG
- ۱۰- اثرات اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در استان تهران
- ۱۱- حکمرانی خوب شهری
- ۱۲- جایگاه فضاهای زیرزمینی در طرح‌های شهری
- ۱۳- مشارکت، تصور از مشارکت و حمایت شهروندان
- ۱۴- بررسی اجمالی تولید ناخالص داخلی ایران با توجه به سهم استان‌ها
- ۱۵- بررسی وضعیت رود دره فرخ‌زاد
- ۱۶- معلولیت و شهروندی
- ۱۷- بحران سفید (برف) و مدیریت آن در کلانشهرها
- ۱۸- دیپلماسی شهری (ابزاری برای توسعه ملی در عصر فضای جریان‌ها)
- ۱۹- مدیریت منظر شهری محلات با رویکرد پایداری
- ۲۰- مطالعه وضعیت ازدواج در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران
- ۲۱- مطالعه وضعیت طلاق در شهر تهران
- ۲۲- بحران مالی جهانی و تأثیرات آن بر سطح ملی و منطقه‌ای (با تاکید بر شهر تهران)
- ۲۳- بررسی ضوابط بلندمرتبه‌سازی در شهر تهران
- ۲۴- شهروندی و سالمندی
- ۲۵- کشاورزی شهری
- ۲۶- کلانشهرها و چالش‌های حمل و نقل
- ۲۷- کودکان و شهروندی
- ۲۸- شهروندی فعال و نظارت شهروندی
- ۲۹- مطالعه وضعیت اقتصادی و اجتماعی زنان سرپرست خانوار
- ۳۰- جایگزینی مینی‌بوس‌های فرسوده شهر تهران، چالش‌ها و راهکارها
- ۳۱- لیزینگ زمین و مسکن
- ۳۲- نقش سازمان‌های بین‌المللی در جایگاه جدید جهانی کلانشهرها با تاکید بر مجمع شهرداران کلانشهرها
- ۳۳- مسئله‌یابی در حوزه مدیریت شهری
- ۳۴- بررسی جایگاه شهر استانبول در شبکه شهرهای جهانی (آموزه‌هایی برای تهران)

- ۳۵- شهروندی در دوران پساملی
- ۳۶- رویکردهای جدید در طراحی پارک‌ها و فضاهای سبز شهری (پارک‌های موضوع‌محور)
- ۳۷- مفاهیم پدافند غیرعامل در مدیریت شهری با تمرکز بر شهر تهران
- ۳۸- رویکردهای جدید در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری: برنامه‌ریزی شهری سالم
- ۳۹- عوارض سبز: ابزاری جهت کنترل آلودگی هوا در شهرها و ایجاد درآمدهای پایدار برای شهرداری‌ها
- ۴۰- بررسی تطبیقی طرح‌ها و برنامه‌های فضای سبز کلانشهر تهران و شهر گوانگژو چین
- ۴۱- وضعیت مسکن و کیفیت سکونت زنان سرپرست خانوار با تاکید بر مناطق ۲۲گانه شهر تهران
- ۴۲- خطرهای محتمل بر توتل‌های درون شهری

گزارش‌های مدیریتی:

- ۱- ارزیابی درآمدها و هزینه‌های اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها
- ۲- بررسی چالش‌ها و راهبردهای رشد اقتصادی در ایران (با تمرکز بر استان تهران)
- ۳- بررسی چالش‌ها و راهبردهای دستیابی به اشتغال کامل (با تمرکز بر استان تهران)
- ۴- بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۰ کشور و مقایسه آن با احکام برنامه پنجم و بودجه سال ۱۳۸۹
- ۵- گزارش شاخص بهره‌وری در سال ۲۰۱۰ و جایگاه ایران در آن
- ۶- گزارش عملکرد شهرداری تهران (از سال ۸۴ لغایت ۸۹)
- ۷- بررسی مسائل و مشکلات شهر تهران (از دیدگاه شوراییاران)
- ۸- بررسی چالش‌ها و راهبردهای کاهش تورم در ایران (با تاکید بر استان تهران)
- ۹- معرفی مراکز و سازمان‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی و داخلی فعال در حوزه مدیریت شهری
- ۱۰- مبانی بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد
- ۱۱- گزارش عملکرد سال ۸۹ مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
- ۱۲- شناسایی وضعیت و ابعاد هویت اجتماعی شهروندان تهرانی و راهکارهای ارتقاء آن
- ۱۳- ضرورت‌ها و الزامات مدیریت یکپارچه در کلانشهر تهران (جدایی شهرستان‌های ری و شمیرانات از کلانشهر تهران؛ تهدید یا فرصت)
- ۱۴- بررسی ضوابط احداث، نگهداری و مدیریت سرویس‌های بهداشتی عمومی
- ۱۵- جهاد اقتصادی و نقش شهرداری در تحقق آن (با تاکید بر ضرورت‌ها و الزامات)
- ۱۶- ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری
- ۱۷- جایگاه فرم‌های ارگانیک در طراحی المان‌های شهری
- ۱۸- امکان‌سنجی تحقق اجرای فضای سبز عمودی در شهر تهران
- ۱۹- طرح داوطلب واکنش اضطراری محله (دوام)
- ۲۰- ارزیابی عملکرد خانه‌های اسباب‌بازی مستقر در سرای محلات در شهر تهران
- ۲۱- شهر آموزش‌دهنده، ضرورت‌ها و راهکارها
- ۲۲- نظرسنجی و نیازسنجی از کارکنان شهرداری تهران در خصوص عملکرد شهرداری
- ۲۳- مطالعه تطبیقی پیرامون وظایف و ماموریت‌های شهرداری‌ها و انتخاب شهرداران در شهرهای مختلف جهان
- ۲۴- معرفی نمونه‌های موفق برنامه‌ریزی حمل و نقل شهری و مقایسه آنها با شهر تهران
- ۲۵- بررسی نظام مداخله بهینه برای بهسازی و نوسازی پهنه‌های فرسوده شهر تهران
- ۲۶- شناسایی و ارزیابی خرابی‌های پل‌های بتنی شهر تهران (مطالعه موردی: پل شهید صنیع‌خانی)
- ۲۷- بررسی مهم‌ترین چالش‌ها، فرصت‌ها و پیامدهای الکترونیکی شدن شهر تهران با استفاده از مدل SWOT
- ۲۸- بررسی مقایسه‌ای میزان آمادگی الکترونیکی ایران و کشورهای جهان با نگاهی ویژه به شهر تهران
- ۲۹- وضعیت محیط زیست شهر تهران (SoE) (۸۶-۱۳۷۷)
- ۳۰- بررسی مسائل و مشکلات موجود در مرزهای مناطق و نواحی از دیدگاه شهروندان (مطالعه موردی: مرزهای مناطق و نواحی ۱۰ و ۱۷ شهرداری تهران)
- ۳۱- شناسایی ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی با تاکید بر شبکه‌سازی در شهر تهران
- ۳۲- تحلیلی بر وضعیت اجتماعی رانندگان تاکسی در تهران و ارائه راهکارهایی برای افزایش اعتماد عمومی و مسئولیت‌پذیری آن‌ها
- ۳۳- بازیافت از ضایعات الکترونیکی بر منابع مواد
- ۳۴- بررسی وضعیت سلامت شهروندان و خدمات شهری در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران
- ۳۵- ضرورت استفاده از سیستم‌های حمل و نقل هوشمند (ITS) در شهر الکترونیک
- ۳۶- مروری بر آسیب‌پذیری لرزه‌ای کلانشهر تهران در طرح مطالعاتی جایکا با نگاهی بر وضع موجود
- ۳۷- تدوین مفهوم توسعه اجتماعی در مقیاس شهری
- ۳۸- شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی طرح جامع تهران
- ۳۹- سلسله گزارش‌های شناسایی مسائل اجتماعی در اولویت (۱): تعیین موضوعات اجتماعی مهم از نظر مردم

چالش‌های مدیریت مالی به عنوان یکی از مشکلات اساسی مدیریت کلانشهرهای ایران تلقی می‌شود. با وجود مطالعات مختلف در زمینه تأمین درآمدهای پایدار در شهر، هنوز بخش عمده‌ای از درآمدهای این کلانشهرها را منابع ناپایدار درآمدی تشکیل می‌دهند. از سوی دیگر، توسعه کلانشهرها، ضرورت بهره‌گیری از منابع درآمدی جدید را بیش از پیش محرز می‌سازد. افزایش هزینه‌های ناشی از ازدیاد جمعیت و توسعه عمودی و افقی کلانشهرها، تشریک مساعی و مشارکت بخش‌های دولتی، عمومی و خصوصی در تأمین مالی هزینه‌ها را ضروری ساخته است.

بر این اساس، مطالعه حاضر به بررسی نقش دولت در تأمین مالی هزینه‌های پایتخت‌ها می‌پردازد و با تکیه بر تجارب جهانی، سهم دولت‌های مختلف در اداره‌ی پایتخت‌ها ارزیابی می‌شود. بدین منظور، تجارب پنج پایتخت در پنج قاره مختلف (پاریس، اتاوا، دارالسلام، کانبرا و توکیو) بررسی می‌شوند و سپس با انطباق با شرایط ایران، راهبردهایی را برای ایفای نقش دولت در تأمین هزینه‌های شهرداری‌های کلانشهرها در جهت دستیابی به منابع درآمدی پایدار مشخص می‌نماید.

